

Monografija o međimurskom dijalektu

(Đuro Blažeka: *Međimurski dijalekt (Hrvatski kajkavski govori Međimurja)*, Matica hrvatska, Čakovec, 2008.)

Početke znanstvenog proučavanja međimurskih govora možemo povezati uz ime Jagićeva učenika Vatroslava Oblaka koji je 1896. objavio raspravu *Nešto o međimurskom narječju*. Prilog istraživanju međimurskih govora dan je i u Bartolićevoj radnji *Govor Donje Dubrave*, kasnije proširene i objavljene pod naslovom *Hrvatski kajkavski govori Međimurja*. Danas su se spoznaje o kajkavskim govorima i kajkavskom narječju općenito znatno proširile, prije svega radovima Mije Lončarića, Anđele Frančić i Đure Blažeka.

Đuro Blažeka rođen je 1968. u Prelogu (Međimurje). Godine 1992. diplomirao je kroatistiku i južnoslavenske filologije na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Početkom 1998. obranio je magistarsku radnju iz kajkavske dijalektologije *Govor Preloga*, a doktorsku disertaciju *Govori Međimurja* 2004. godine. Od 1998. predaje na Učiteljskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu – Središte u Čakovcu, gdje obavlja i dužnost prodekana za znanost. Autor je četrdesetak znanstvenih i stručnih radova. Godine 2004. objavio je knjigu *Vrela kajkavskih govora*, u kojoj predlaže metodologiju istraživanja kajkavskih govora. Sudjeluje i u brojnim znanstvenim projektima, od kojih su najvažniji *Hrvatski jezični atlas*, *Hrvatska ekonomija*, *Rječnik pomurskih Hrvata* i *Utjecaj izvannastavnih aktivno-*

sti iz hrvatskog jezika na rano učenje hrvatskoga standardnog jezika.

Ove je godine, kao plod višegodišnjih autorovih istraživanja, u izdanju Matice hrvatske u Čakovcu objavljena njegova dugoočekivana monografija o hrvatskim kajkavskim govorima Međimurja, *Međimurski dijalekt (Hrvatski kajkavski govori Međimurja)*.

Knjiga sadržava sljedeća poglavlja: *Predgovorno slovo Zvonimira Bartolića (IX–XII)*; *Uvod (1–11)*; 1. *Grananje međimurskoga dijalekta (12–16)*; 2. *Fonologija (17–100)*; 3. *Morfologija (101–180)*; 4. *Tablice jezičnih osobina kao kriterija za podjelu međimurskog dijalekta na skupine i podskupine (181–184)*; 5. *Odnos međimurskoga dijalekta prema susjednim hrvatskim podravskim i slovenskim govorima (185–188)*; 6. *Dodatak I – Pregled alternacija samoglasnika za izražavanje morfoloških kategorija (189–200)*; 7. *Dodatak II – Karte odabranih fonoloških i morfoloških osobina MD (201–214)*; 8. *Dodatak III – Ostale karte (215–218)*; 9. *Zaključak (219–246)*.

U *Uvodu* autor iznosi ciljeve i opisuje metodologiju istraživanja. Istražio je 105 mjesnih govora u Međimurju. U mjestima koje je odredio za predstavnike pojedinih skupina govora ispunio je upitnik za *Hrvatski jezični atlas* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Za pojedina mjesta kao izvor podataka poslužili su mu mali rječnici (u prosjeku od 300 riječi) koje su izradili studenti Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu – Središte u Čakovcu, a za neka mjesta ispunio je manji upitnik koji je sam izradio za potrebe terenskih istraživanja. Kako već godinama skuplja građu za rječnik govora Preloga, autor iz tog mjesta

navodi većinu primjera kojima potvrđuje neke jezične osobine koje su karakteristične za cijeli međimurski dijalekt. Transkripcija u knjizi najvećim dijelom odgovara onoj prihvaćenoj za *Hrvatski jezični atlas*, a odstupanja su učinjena zbog lakše čitljivosti teksta i tehničkih ograničenja. *Uvod* završava kratkim pregledom dosadašnjih istraživanja međimurskih govora.

U *Grananju međimurskoga dijalekta* autor prihvaća Lončarićev prijedlog da se međimurski dijalekt podijeli na tri poddijalekta. Podjela se temelji na odnosu refleksa jata i poluglasa u naglašenoj poziciji te na odnosu refleksa slogotvornoga /j/ i stražnjega nazala \varnothing . Donji poddijalekt čine: preloška, goričanska, donjodubravsko-serdaheljska i orehovička skupina govora te prijelazni govori draškovečke podskupine i Svetog Jurja u Trnju. Srednji poddijalekt čine: podturenska, subotička, čakovečka, lopatinečka i vratišinečka skupina govora te prijelazni govori Sivice i Knezovca. Prijelazni govori između srednjega i gornjega poddijalekta su govor Dragoslavca i macinečka podskupina. Gornji poddijalekt čine: svetomartinska, štrigovska i staneti-nečka skupina govora.

Drugo je poglavlje knjige ujedno i najveće. Podijeljeno je u pet potpoglavlja: *Akcentuacija*, *Vokalizam*, *Konsonantizam*, *Gubitak i metateza fonema* te *O fonološkim osobinama pojedinih mjesnih govora i podskupina koje čine prijelaz između skupina ili poddijalekata*. Kad govori o akcentuaciji, autor ističe da na području cijeloga dijalekta nema opreke po modulaciji i kvantiteti. Kako se prozodijaska obilježja očituju u kvaliteti samoglasnika, opreka po kvantiteti prefonologizirana je u kvalitetu samoglasnika, pa su zbog toga

pod naglaskom dobiveni samoglasnički sustavi od deset do trinaest članova. Fonološki je relevantno samo mjesto siline i ono u pojedinim oblicima riječi često ima razlikovnu funkciju, tj. njime se ostvaruju različite riječi. Npr. *cyg'ɔn* 'Rom' i *c'igan* 'karakterna osobina'. Naglašen može biti svaki slog bez obzira na položaj u riječi. U *Vokalizmu* autor daje sinkronijski i dijakronijski pregled samoglasničkih inventara međimurskog dijalekta. Tako u naglašenoj poziciji postoji jedan monofonški i šest diftonških, a u nenaglašenoj dva monofonška inventara. Slijedi pregled pojedinih inventara, popis mjesnih govora u kojima se javljaju ograničenja u distribuciji i osobitosti realizacije pojedinih fonema. U međimurskom dijalektu postoji jedanaest fonoloških sustava. Na kraju potpoglavlja autor daje osvrt na Oblakov prikaz vokalizma govora Svetoga Martina, govori o gubljenju samoglasnika, samoglasničkim skupovima i promjeni *aj > ej* koja je česta u međimurskom dijalektu. U suglasničkim inventarima nije tako velika raznolikost kao u samoglasničkim. Razlike se sastoje u tome postoji li u inventaru sonanti \acute{l} , \acute{n} , \acute{y} , \acute{r} i $\acute{ž}$ ili ne. S obzirom na sinkroniju postoji pet suglasničkih inventara. Autor posebno obrađuje zvučne opstrukte na kraju riječi; suglasnik *v*; reflektiranje skupa **və-*; spirant *x*; likvidu *l*; depalatalizaciju fonema \acute{l} ; sekundarni skup *lj*; palatalni nazal \acute{n} ; skupove labijal + *j*; reflekske \acute{d} i sekundarno *dj*; reflekske **stj* i *skj*; skup *tj* (< **tǝj*); reflekske **zdj* i **zgj*; reflekske **čbr-* i *čer-*; refleks palatalnog *r*; status i sudbinu *j*; protetske suglasnike; prijelaze *m > n* i *n > m*; prijelaze *r > l* i *l > r*; početne suglasničke skupine u kojima je prvi član ploziv; zamjenjivanje suglasnika u skupinama te podrijetlo suglasnika i

njihovo ispadanje u skupovima. Na kraju potpoglavlja autor obrađuje gubitak i metatezu fonema te daje kratak pregled fonoloških osobina pojedinih mjesnih govora i podskupina koje čine prijelaz između skupina ili poddijalekata.

Treće poglavlje knjige posvećeno je morfologiji. Podijeljeno je u jedanaest potpoglavlja: *Uvod*, *Alternacije osnovnih samoglasnika kao sredstvo izražavanja morfoloških kategorija*, *Imenice*, *Pridjevi*, *Zamjenice*, *Brojevi*, *Glagoli*, *Prilozi*, *Prijedlozi*, *Veznici* te *Uzvici*. Od najvažnijih inovacija autor ističe sljedeće: a) gubitak dvojine, b) gubitak vokativa, c) smanjenje broja tipova deklinacija, d) gubitak nesloženih preteritalnih vremena, e) jedan futur, f) fakultativni sinkretizam oblika za DLI množine i g) čuvanje supina.

Četvrto poglavlje čine tri tablice. Autor posebno donosi pregled jezičnih osobina za govore koji se nalaze na granici skupina i poddijalekata te za neke govore u susjedstvu međimurskoga dijalekta, tj. za govor Legrada, Svetoga Petra, Svetoga Đurđa, Kelemena, Beltinaca i Gajševaca pri Križevcih. Treća tablica prikazuje raspored pojedinih jezičnih osobina po poddijalektima.

Kako bi što bolje opisao međimurski dijalekt, u petom poglavlju autor opisuje njegov odnos prema susjednim podravskim i slovenskim govorima. Od govora izvan međimurskog dijalekta razmatra koprivničke i varaždinske govore koji su u relativnoj blizini rijeke Drave prema Međimurju, a od slovenskih govora prleški i prekomurski dijalekt.

U Dodatku I autor daje pregled svih mogućih alternacija samoglasnika kojima se izražavaju morfološke kategorije.

U Dodatku II na trinaest je karata prikazano rasprostiranje glavnih fonoloških (sudbina jata, sudbina starih nazalnih samoglasnika, zatvaranje otvorenih samoglasnika pod utjecajem nazala, sudbina **dj*, proteza, prijelaz -*l* > -*u*, depalatalizacija *ĭ* i *ŕ*) i morfoloških osobina (sinkretizam u dativu, lokativu i instrumentalu množine, nastavak genitiva množine, generalizacija e-nastavaka u imenica srednjega roda, nastavci u 2. i 3. licu množine prezenta).

U Pogovoru knjige Blažeka upozorava da je međimurski dijalekt opisan u posljednji trenutak: „Neki budući istraživači međimurskoga dijalekta sasvim sigurno ne će naći govornike koji bi govorili na način opisan u ovoj knjizi. U što će se transformirati mjesni govori opisani u ovoj knjizi doista nitko ne može točno prognozirati. Brže se gube stare morfološke i sintaktičke osobine, a sporije fonološke. Nepovratno nestaje i najveći dio staroga kajkavskog leksika jer nestaju mnoge realije iz starog načina života, a također i društveni kontekst u kojem te riječi imaju komunikacijskoga smisla.“

Knjiga *Međimurski dijalekt* vrlo je korisna znanstvenicima-kajkavolozima i studentima, a morala bi se naći i u rukama svakog učitelja hrvatskoga jezika u Međimurju. Jezične su osobine međimurskog dijalekta prikazane vrlo pregledno i lako se mogu uspoređivati s bilo kojim kajkavskim govorom što može biti velika pomoć u nastavi razlikovne gramatike.

Autoru i izdavaču na kraju valja čestitati na ovom vrijednom izdanju.